

Respect pentru oameni și cărti

Gică Manole

1918

Cartea Românească
EDUCATIONAL

Cuprins

I. UN CONFLICT ÎNDELUNG AȘTEPTAT: PRIMUL RĂZBOI MONDIAL (1914 – 1918).....	11
Un conflict îndelung așteptat: Primul Război Mondial (1914 – 1918).....	13
II. MARELE RĂZBOI PENTRU ÎNTREGIREA ROMÂNIEI (1916 – 1919).....	25
România în fața idealului național. Consiliul de Coroană (3 august 1914) și neutralitatea. O moarte necesară și salvatoare (Carol I).....	27
Ardealul sub teroare ungurească. Tratatul de alianță cu Antanta (4 august 1916).....	41
Consiliul de Coroană de la Cotroceni (14 august 1916) – eveniment istoric hotărâtor pe drumul înfăptuirii unității naționale	51
III. CATASTROFA ROMÂNIEI DIN TOAMNA – IARNA ANULUI 1916. REFUGIUL ÎN MOLDOVA. VINOVĂȚIA RUSIEI.....	61
Catastrofa României din toamna – iarna anului 1916. Refugiu în Moldova. Vinovăția Rusiei.....	63
Refacerea miraculoasă a Armatei Române. Conte de Saint-Aulaire despre români. Glose despre „calitățile” profesorului român. Rusia se prăbușește (1917).....	69
IV. TRĂDĂTORI AI CAUZEI NAȚIONALE: C. STERE, MITROPOLITUL CONON ARAMESCU, VASILE MANGRA, VICTOR VERZEA, AL. STURDZA	79
Trădători ai cauzei naționale: C. Stere, mitropolitul Conon Aramescu, Vasile Mangra, Victor Verzea, Al. Sturdza	81
V. VICTORIILE ANULUI 1917. CAPITULAREA RUSIEI. DICTATUL DE LA BUFTEA-BUCUREȘTI. TRIUMFUL FINAL....	89
Victoriile anului 1917. Capitularea Rusiei. Dictatul de la Buftea-București. Triumful final	91
VI. UNIREA BASARABIEI CU ROMÂNIA.....	103
Unirea Basarabiei cu România	105
Congrese, întruniri, adunări ale românilor basarabeni (aprilie – octombrie 1917).....	110
Congresele ostașilor moldoveni din Basarabia	118
Sfatul Țării.....	122
Şedința inaugurală a Sfatului Țării. Discursuri festive.	124

Cuvântarea lui Ion Pelivan	130
Alți vorbitori.....	133
Ucraina emite pretenții asupra Basarabiei (iulie 1917)	135
Sfatul Țării își legitimează Puterea.....	142
Primul guvern al Basarabiei	146
2 decembrie 1917: Proclamarea Republicii Democratice Moldovenești..	148
Crimele bolșevicilor și anarhia din Basarabia (noiembrie – decembrie 1917)	151
Violuri și jafuri la Orhei	152
Anarhia cuprinde întreaga Basarabie.....	155
VII. GUVERNUL BASARABIEI CERE AJUTORUL ROMÂNIEI....	159
Guvernul Basarabiei cere ajutorul României.....	161
Teroarea bolșevică în Basarabia se extinde	167
Ioan Pelivan din nou la Iași	171
Proclamația lui Ion Inculeț către populația Chișinăului	174
Comisarii moldoveni de pe frontul românesc se adresează populației Basarabiei	177
Proclamația generalului Ernest Broșteanu către populația Basarabiei	179
Alt manifest al generalului Ernest Broșteanu către populația Basarabiei.	181
Proclamația generalului Ernest Broșteanu către populația Chișinăului....	183
Proclamația generalului Constantin Prezan la intrarea Armatei Române în Basarabia	186
VIII. 24 Ianuarie 1918: REPUBLICA MOLDOVENEASCĂ SE PROCLAMĂ INDEPENDENTĂ.....	189
24 ianuarie 1918: Republica Moldovenească se proclamă independentă.	191
Declarația de independență a Basarabiei (24 ianuarie 1918).....	196
Preludiile Unirii de la 27 martie 1918	199
Județele Bălți și Soroca cer Unirea.....	206
Procesul-verbal al ședinței Sfatului Țării despre Unirea din 27 martie 1918.....	214
România sărbătorește unirea cu Basarabia	222
Tratatul de la Paris (28 octombrie 1920) recunoaște Unirea Basarabiei cu România	227
IX. UNIREA BUCOVINEI CU ROMÂNIA	235
Unirea Bucovinei cu România	237
Austria recunoaște „drepturile” Ucrainei asupra Bucovinei	249
Telegrama Jandarmeriei din Cernăuți	258
Ședința Consiliului Național din 25 noiembrie 1918	266
28 noiembrie 1918: Congresul General al Bucovinei hotărăște unirea cu România	270
Ziua de 28 noiembrie 1918 în Memoriile lui Grigore Nandriș.....	273
Discursul lui Ion Nistor (28 noiembrie 1918)	276

X. UNIREA TRANSILVANIEI CU ROMÂNIA	281
Unirea Transilvaniei cu România	283
Iuliu Maniu la Viena (octombrie – noiembrie 1918)	292
18 octombrie 1918: Alexandru Vaida-Voevod rostește: Despărțirea!	295
Consiliul Național Român preia administrarea Transilvaniei	301
„Manifest către popoarele lumii”	304
Convocarea Adunării Naționale.....	307
XI. 1 DECEMBRIE 1918	309
1 Decembrie 1918.....	311
XII. 1 DECEMBRIE 1918. DISCURSURI	315
Ştefan Ciceo Pop	317
Raportul lui Ioan Suciu	320
Gheorghe Pop de Băseşti	321
Vasile Goldiș	322
Hotărârea Adunării Naționale	327
Iuliu Maniu	329
EPILOG.....	331
CONCLUZII	333
ANEXE	335
Agitația intervenționistă în perioada neutralității – cuvântarea lui Nicolae Filipescu la întrunirea Ligii Culturale (Iași, 15 martie 1915)	337
Tratatul de alianță al României cu Antanta.....	339
a. Convenția politică dintre România și Antantă (4/17 august 1916)..	339
b. Convențiune militară.....	340
Mitropolitul Vasile Mangra despre intrarea României în război împotriva Austro-Ungariei (8/21 septembrie 1916).....	343
Efectele războiului: București, 1916 – Relatarea lui Constantin Bacalbașa....	345
Situația din spatele frontului de la începutul anului 1917 – Însemnările generalului Alexandru Averescu	346
Bătălia de la Mărăști (1917) – Însemnările generalului Alexandru Averescu	347
Declarația Sfatului Țării privind unirea Basarabiei cu România (Chișinău, 27 martie / 9 aprilie 1918)	348
Decretul-regal cu privire la hotărârea Sfatului Țării din Chișinău (9/22 aprilie 1918).....	350
Alexandru Vaida –Voevod – Discurs în parlamentul de la Budapesta (18 octombrie 1918).....	351
Declarația Congresului general de unire a Bucovinei cu România (Cernăuți, 15/28 noiembrie 1918).....	353
Manifest	355
Rezoluția Adunării Naționale privind unirea Transilvaniei cu România	

(Alba Iulia, 18 noiembrie/1 decembrie 1918)	357
Decretul-regal cu privire la ratificarea Unirii Bucovinei cu România (18/31 decembrie 1918)	359
Decretul-regal cu privire la ratificarea Unirii Transilvaniei cu România (13/26 decembrie 1918)	360
Legile pentru ratificarea Unirii Transilvaniei, Bucovinei și Basarabiei cu România (29 decembrie 1919)	361
Legea pentru ratificarea unirii Transilvaniei cu România.....	361
Lege pentru ratificarea unirii Bucovinei cu România	362
Lege asupra ratificării unirii Basarabiei cu România.....	363
Declarațiile lui Ion I. C. Brătianu privind atitudinea Marilor Puteri față de România și atmosfera de la Conferința Păcii din ianuarie – iunie 1919 (1 ianuarie 1920).....	365
Const. Bacalbașa Capitala sub ocupația dușmanului.....	368
Tratatul de pace cu Ungaria (Trianon, 4 iunie 1920).....	373
Vasile Pârvan Au căzut pentru libertate	374
Fii ai satului Tătărășeni (comuna Havârna) care au murit în cele două războaie mondiale pentru Independența și Unitatea României	390
1916 – 1919	390
1941 – 1945	391
BIBLIOGRAFIE	392

Un conflict îndelung așteptat: Primul Război Mondial (1914 – 1918)

Chiar dacă a trecut aproape un secol de la desfăşurarea Primului Război Mondial, unii istorici încă se mai întreabă dacă ar fi fost posibil sau nu ca acest conflict să fie evitat. Desigur, în cazul istoriei, îndeosebi a celei trecute, probabilitatea nu-șo poate găsi locul decât ca joc imaginativ, ca ipoteză inutilă și sterilă. S-a și spus, de altfel, despre istoria contrafactuală, un adevăr elementar, la îndemâna oricui: „nimic nu este mai inutil decât probabilitățile istorice”¹.

Cu greu putem presupune, cu toate că avem acces la toate datele/determinările, cum și de ce anume se produce un eveniment istoric. Firește, mă gândesc la evenimentul istoric cu caracter major, și nicidcum la puzderia obosită, frustrantă, de așa-zise evenimente istorice nesemnificative. Unii istorici, profund ideologizați, au tot scris, în anii din urmă, despre „legile istoriei”, care, chipurile, existau în sine, doar cu scopul „nobil” de a întrona triumfător/ireversibil cea mai dreaptă dintre orânduirii: *comunismul*. Nu au fost, nu vor putea fi descoperite „legi ale istoriei” pentru simplul fapt că ele nu există. Au existat (și mai există, probabil) legi ale istoriei doar în mințile îmbâcsite ale unor istorici, indivizi dogmatici, ce s-au vândut „celei mai gogonate minciuni a secolului: Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste”² și regimului criminal patronat de ea.

O asemenea modalitate de a gândi istoria se scrie „în cimitirul aberațiilor pseudoștiințifice (...) deoarece nu reușește să sesizeze caracterul parțial și limitat din punct de vedere istoric al oricărei înțelegeri...”³. *Dacă nu pot exista legi ale istoriei*, ceva

¹ Henry Kissinger, *Diplomația*, All, București, 2002, p. 358.

² André Glucksmann, *Bucătăreasa și mâncătorul de oameni*, Humanitas, Eseul Politic, București, 1991, p. 69.

³ Lucian Leuștean, *România, Ungaria și Tratatul de la Trianon. 1918 – 1920*, Polirom, Iași, 2002, p. 9.

Respectându-se anume, trebuie să sărbătorească starea de fapt să se convertească în eveniment; iar acel ceva, departe de a putea fi cunoscut, nu poate fi decât determinismul, care, acumulând tendințe diverse/divergente, explodează în eveniment: „fenomenele sociale sunt supuse mai degrabă unui determinism decât unor intenții lucide”⁴. Cred, însă, că determinismul, la care am făcut trimitere, îl obligă pe om să participe la un alt fel de istorie, mult diferită față de aceea la care el participă de obicei, sau la care ar dori să participe. Iar la un alt fel de istorie omul ia parte forțat, obligat fiind să înțeleagă, să descopere că „apartine unei colectivități ce participă la o istorie, comună mai multor colectivități”⁵. Integrat unei colectivități, omul acceptă să se supună unor rigori, depășindu-și statutul de persoană particulară, înțelege, este obligat, la urma urmei, să se sacrifice pentru o cauză anume, deoarece „individul care aparține istoriei trebuie să-și asume riscul suprem”⁶. Iată un punct de vedere ce poate fi validat și dintr-un alt unghi, complementar: „toate catastrofele ţin de normalitatea istoriei”⁷, înțelegând prin acesta catastrofa istorică intrinsecă destinului uman, colectivității umane, în ansamblu ei.

O astfel de catastrofă, care s-a abătut asupra Europei, în primul rând, și apoi asupra întregii lumi, a constituit-o *Primul Război Mondial* (1914 – 1918), *Marele Război*, cum i se va spune de cei care i-au supraviețuit și au scris despre el. Originile acestei catastrofe fără precedent nu pot fi puse doar pe seama „marilor puteri capitaliste care au declarat, în 1914, prima mare conflagrație a secolului nostru, în scopul întăririi dominației lor coloniale și a reîmpărțirii sferelor de influență”⁸, decât dacă ești tributar unei maniere simpliste de a judeca lucrurile sau dacă, în regimenterat ideologic, ești sigur că „legile istoriei”, pe care îi le-a pus în brațe Partidul, conduc spre explicații/finalități pe măsura acelor „legi”.

⁴ Raymond Aron, *Introducere în filosofia istoriei*, Humanitas, București, 1997, p. 386.

⁵ Ibidem, p. 390.

⁶ Ibidem, p. 403.

⁷ José Ortega Y Gasset, *Europa și ideea de națiune*, Humanitas, București, 2002, p. 36.

⁸ I. Agrigoroaie, *România în istoria universală, I*; coordonator: I. Agrigoroaie, Gh. Buzatu, V. Cristian, Iași, Universitatea „Al. I. Cuza”, 1986, studiul „Poziția marilor puteri față de România. 1914 – 1918”, p. 448; studiul a mai fost publicat și în „România în relațiile internaționale. 1699 – 1939”, Editura Junimea, Iași, 1980, p. 375 – 441.

Respect pentru oameni și cărti

O asemenea judecată istorică culpabilizează, în bloc, toate marile puteri, ca având vinovății egale, responsabilități identice, în declanșarea conflictului. Autorul citat nu voia să știe că, în planul unor relații internaționale tensionate, de mult conflictuale, poate fi aplicat un adevăr formulat încă din Antichitate: „ordinea nu e posibilă dacă e vorba de o mare mulțime”⁹, îndeosebi într-un timp în care deciziile au fost lăsate pe seama unor „pigmei ai gândirii care sunt politicienii”¹⁰.

Începutul secolului al XX-lea, în plan istoric, târăște după sine mari și nerezolvate probleme ale veacului trecut. Cu toate că, se știe, secolul al XIX-lea se consideră a fi fost secolul națiunilor/naționalităților, tocmai în Europa, continentul care încă domina lumea, existau la vremea aceea numeroase națiuni captive unor imperii multinnaționale, autocrate. Dacă unele state europene își rezolvaseră problema națională de decenii sau de secole, altele (cehii, slovacii, românii, ucrainenii, polonezii, neamurile baltice, finlandezii, sârbii etc.) se aflau încă într-o situație dramatică, fiind nevoie să-și încordeze energiile morale pentru a rezista politicii de deznaționalizare/asimilare practicată cu cinism și fără cruce de stăpânitori (Austro-Ungaria și Rusia, cele mai clasice exemple). Așadar, veacul XIX, ca problematică, se prelungește până la declanșarea Primului Război Mondial, pentru ca, odată catastrofa încheiată, să rezolve (temporar, desigur), în sensul dreptății, aceeași veche/nouă problemă națională. Dacă în secolul al XIX-lea fiecare popor își căuta cu tenacitate identitatea națională dimensionându-și-o după propriul potențial sau după obiectivele avute în vedere, altele, favorizate de un destin istoric la care au trudit din greu, secole de-a rândul, vor depăși naționalismul pozitiv, clasic, convertindu-l într-unul orientat înspre afară. Curentele naționaliste agresive au prins contururi accentuat negative la sfârșitul veacului al XIX-lea și vor deveni și mai agresive la începutul secolului, contribuind decisiv la întunecarea peisajului diplomatic european, și nu numai.

Desigur, confruntarea dintre marile puteri europene era provocată de lucruri concrete, precise: dominația continentului, controlul unor zone strategice vitale, extinderea sau conservarea imperiilor coloniale, controlul/accesul la resurse de orice fel, supradimensionarea eului național în opoziție cu cel al

⁹ Aristotel, *Politica*, Paideia, București, 2001, p. 175.

¹⁰ José Ortega Y Gasset, *op. cit.*, p. 33.

riyalului/vecinului, creșterea rolului „planificatorilor” militari în strategiile de durată ale unor state, etc.

Înaintea *Primului Război Mondial*, Europa se plasa într-o poziție de stăpână a lumii; nimic/nimeni nu putea să se compare cu forța ei, cu gradul ei de civilizație; nici o altă parte a lumii nu putea să conteste sau să ridice pretenții în fața expansionismului european; nici o cultură, de oriunde, nu avea cum să-i stea alături, ca valoare și expresie.

În acei ani, fără să o știe, Europa își trăia ultimii ani de glorie, cu toate că, pentru cine avea timp să fie atent la nuanțe, *La belle époque* avertiza, prin rafinamentul său obosit, sosirea crepusculului, a catastrofei. Dincolo de infinitatea ei de cauze/condiționări, catastrofa devenise inevitabilă din cauza naționalismelor exacerbate, majoritatea „orientate spre exterior” și care vor declanșa, „între unele națiuni și altele, ură și fobii”¹¹. Ajuns aici, nu pot să nu citez o formulare extrem de pertinentă, aparținând lordului Acton: „*Studiați probleme, nu perioade*”¹², considerând că, după ce germanii și-au încheiat unificarea statală, la 1871, printr-un decisiv/victorios război cu rivala sa istorică, Franța, au devenit cea mai grea problemă pentru Europa. Prin proclamarea, crearea celui de-al doilea Reich (ianuarie 1871), echilibrul european, manifestat pe tot parcursul secolului al XIX-lea, s-a rupt.

După unificare, Germania devenise, de departe, cel mai puternic stat european. În plină glorie, Germania lui Bismarck – iar după îndepărțarea acestuia, în 1888, de către Kaiserul Wilhelm al II-lea (1888–1918), Germania wilhelmiană – uitase cu totul că, în istorie, „germanii obișnuiau să fie pregătiți pentru înfrângere” (Curtius); cu atât mai mult erau dispuși să fie atenți la sfatul/îndemnul pe care li-l dăduse Fichte, la început de veac XIX, acela că poporul german are obligația definitorie de a fi poporul Umanității.

După unificarea sa rapidă, prin forță, Germania își dezlănțuie energiile îndelung risipite, irosite, accelerându-și evoluția, printr-o dezvoltare fără precedent în plan industrial,

¹¹ *Ibidem*, p. 23.

¹² I. Ciupercă, *Postfață. Origini controversate ale celui de-al doilea război mondial*; în A. J. P. Taylor, *Originile celui de-al doilea război mondial*, Ed. Polirom, Iași, 1999, p. 233, traducere și note de Lucian Leuștean.

Respect pentru oameni și cărti

tehnologic și științific, ajungând, în pragul veacului XX, cel mai dezvoltat/puternic stat al lumii. Înfăptuirea unității germane comportă valențe progresiste, pozitive, atât pentru germanii însăși, cât și pentru civilizația europeană, în ansamblu. Existența unui stat atât de puternic, mai puternic, dacă ne gândim la ce va urma, decât toate celelalte puteri europene la un loc, nu trebuia, în mod obligatoriu, să pericliteze ordinea europeană, aşa cum se manifesta/exista ea la sfârșitul perioadei *La Belle Époque*.

Numai că, important în acest caz a devenit cine și cum a condus Germania atunci, dacă obiectivele acestora puteau fi compatibile cu tipul de civilizație existent, dacă cei care hotărău destinele acestui colos acceptau, pe lângă răspunderile firești față de națiunea germană, și responsabilități nu doar europene, ci supranaționale, etc. Judecând lucrurile din acest unghi, precum și din perspectiva faptelor, tragem concluzia că, în Germania, tocmai în anii ei de reală glorie, la cârmă s-a aflat exact cine nu trebuia. La fel, extrem de important pentru ce va urma se dovedește modul în care s-a realizat unitatea germană: prin forță, finalitatea acestui proces fiind un stat național cu caracter imperial, centralizat. De pericolul pe care l-ar putea reprezenta un stat german unificat/centralizat, mi se pare a fi fost conștient Alexander von Humboldt care, ca un adevarat profet, prevăstea ceea ce ar putea să se întâpte după unificarea germană în prima jumătate a secolului XIX: „Nimeni nu ar putea evita atunci ca Germania ca atare să se transforme într-un stat cuceritor, ceea ce nici un german autentic nu poate dori, deoarece în zilele noastre se știe ce merite notabile a obținut națiunea germană în cultura sa intelectuală și științifică, chiar și în absența vreunei proiecții politice spre exterior, dar, în schimb, ar fi cu totul imprevizibil ce efect ar putea avea o asemenea proiecție asupra acestui aspect însuși”¹³.

Caracterul premonitoriu al acestor aserționi este meritoriu, căci cu greu putea cineva face asemenea predicții, cu un secol înainte ca istoria însăși să le valideze.

Și totuși, cu toate că Germania imperială se manifesta cu o atât de însemnată putere, conștientă în cel mai înalt grad de potențialul său, politica mondială spre care a împins-o Wilhelm al II-lea au determinat-o să-și caute aliați și prieni. După ce concertul politic european se destrâmase, fiecare dintre marile puteri ale Europei și-a căutat aliați compatibili în interes,

¹³ José Ortega Y Gasset, *op. cit.*, p. 104 – 105.

constituindu-se, astfel, mari alianțe. Era limpede că nici o mare putere, de una singură, nu ar fi putut să-și impună proiecțiile sale expansioniste, hegemonice; toate marile puteri erau conștiente de potențialul de exprimare limitat de care dispuneau, în raport cu obiectivele urmărite. S-a ajuns, dacă vreți, la crearea celor două mari alianțe, prin împletirea diferitelor curente naționaliste, unele intrate de mult în coliziune (cazul Rusiei, aflată în conflict cu Imperiul britanic, pentru controlul Strâmtorilor și al Asiei Centrale), iar altele compatibile prin afinități rasial-culturale și strategice (cazul Germaniei și Austro-Ungariei).

Înainte ca Primul Război Mondial să se fi declanșat, rivalitatea dintre puterile europene a impus constituirea a două mari alianțe politico-militare: Tripla Alianță (Puterile Centrale) și Tripla Înțelegere (Antanta).

Prima s-a constituit din inițiativa lui Bismarck, la 1879, între Germania și Austro-Ungaria, lor alăturându-se și Italia la 1882, iar la 1883, și România, în urma unui tratat secret, provocat, în primul rând, de „teama de Rusia”¹⁴.

Antanta s-a constituit inițial din Anglia și Franța, prin acordul din 1904, extinsă fiind apoi, în 1907, în urma acordului cu Rusia.

În anii premergători declanșării Primului Război Mondial, relațiile internaționale au fost perturbate, periculos, de câteva crize politico-diplomatice: cea din 1905 și 1906, când Germania se opune expansiunii Franței în Maroc, criză rezolvată prin Conferința internațională de la Algesiras (Spania), din 15 ianuarie–7 aprilie 1906, ce dădea câștig de cauză Franței în rivalitatea franco-germană privind Marocul; criza bosniacă, declanșată de anexarea Bosniei-Herțegovina (1908) de către Austro-Ungaria (februarie–martie 1909); o nouă criză marocană, provocată de Wilhelm al II-lea (1888–1918), în iulie–august 1911; războaiele balcanice (1912–1913), care au adus foarte aproape de confruntare două mari puteri (Rusia și Austro-Ungaria) și care nu reușiseră decât parțial să rezolve gravele probleme naționale existente, cu atât mai puțin procesul de unificare a statelor din zonă, în condițiile în care Imperiul Habsburgic stăpânea, încă, întinse teritorii. Adăugăm acestora mișcările minorităților naționale din Balcani, eforturile unor

¹⁴ Nicolae Iorga, *Orizonturile mele. O viață de om aşa cum a fost*, BPT, ediție îngrijită, note și comentarii de Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu, III, Minerva, București, 1981, p. 81.

Respect pentru oameni și cărti

națiuni europene, înrobite, de a-și schimba condiția, în contrast cu „sentimentul marilor puteri europene de a fi amenințate în integritatea lor națională de către vecini – un sentiment deosebit de puternic în Germania – de vreme ce împăratul Wilhelm al II-lea se arăta convins că războiul era inevitabil pentru că Franța îl dorea”¹⁵.

Se aștepta un pretext pentru ca războiul să poată fi declanșat, iar pretextul l-a constituit asasinarea moștenitorului tronului Austro-Ungariei, Franz-Ferdinand, și a soției sale, Sofia, la Sarajevo, în 28 iunie 1914, de Gavrilo Princip, un Tânăr patriot sârb, dar supus austriac. Încurajată de Germania, Austro-Ungaria consideră Serbia drept autoarea morală a asasinatului de la Sarajevo, adoptând față de aceasta o poziție de forță, în ciuda faptului că atentatul „s-a săvârșit pe teritoriul austro-ungar”¹⁶. Se înțelege, atentatul în care și-a pierdut viața moștenitorul tronului austro-ungar a constituit pentru guvernul dublei monarhii un pretext de a intimida/lichida Serbia, așa cum a și spus, imediat după atentat, cancelarul austriac Berchtold, premierului ungur, Istvan Tisza, anume, că are intenția „de a profita de crima de la Sarajevo pentru a regla socotelile cu sârbii”¹⁷.

Implicitarea directă a guvernului de la Belgrad în atentat n-a fost dovedită, cu toate că, fără știrea guvernului, serviciile secrete sârbești, prin colonelul Dimitriević, i-au sprijinit pe atentatori. Aceștia aparțineau organizației secrete, cu scopuri pansârbești, *Naro Dnaia Obrana* din Belgrad, care a fost sprijinită logistic de colonelul Dimitriević. Gavrilo Princip, însă, aparținea altei organizații secrete, Mlada Bosnja, afiliată altor organizații secrete, *Mâna Neagră*, de la Belgrad. Princip era supus austriac și nu sârb, iar punerea tragediei de la 28 iunie 1914 pe seama guvernului sârb, guvern absolvit de vină de însuși comisarul austriac Wiesner, însărcinat cu anchetarea cazului, a condus la concluzia că: „Nu se cunoaște un caz similar, ca un guvern să facă responsabil un alt guvern pentru o crimă comisă pe teritoriul său și cu atât mai puțin pentru o crimă pe teritoriul propriilor supuși, cum era cazul de la Sarajevo”¹⁸.

În realitate, atât Austro-Ungaria cât și Germania voiau, în

¹⁵ Pierre Renouvin, *Primul război mondial*, Corint, București, 2001, p. 12.

¹⁶ Ion I. Nistor, *Istoria Românilor*, vol. II, Editura Biblioteca Bucureștilor, București, 2003, p. 254.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*.

vara anului 1914, războiul, aşa cum peste douăzeci şi cinci de ani, la 12 august 1939, Joachim von Ribbentrop, ministrul de externe al Germaniei naziste, la întrebarea lui Ciano, ministrul de externe al Italiei, „De fapt ce vreți, Coridorul sau Dantzigul?” acesta i-a răspuns, cinic: „Mai mult decât atât, noi vrem războiul!”¹⁹. În amândouă cazurile, adică în declanşarea celor două războaie mondiale, în ciuda unor poziții/argumente ce urmăresc să ne convingă de caracterul lor nedorit, accidental, precum și de lipsa de intenții a Germaniei în a le declanșa, în ciuda unor interpretări corecte, la limită, a documentelor probatoare, construcția istoriografică în cauză nu se poate susține cu temei. Astfel, de duritatea excesivă a ultimatumului austro-ungar înaintat Serbiei, la 23 iulie 1914, se face responsabil și împăratul Germaniei, Wilhelm al II-lea.

Este impede că a stabili vinovățiile corecte, reale, în declanşarea catastrofei de la începutul veacului XX, nu este deloc o problemă simplă. Dar, la fel de sigur se poate susține faptul că vinovăția Puterilor Centrale, fondatoare a Triplei, a fost mult mai gravă decât a tuturor celorlalte mari puteri europene la un loc, și aceasta în ciuda ipotezei că „nici unul dintre guvernele europene nu a premeditat războiul general”²⁰. În acest sens, lămuritoare poate fi ședința Consiliului de Coroană al Germaniei din 5 iulie 1914, de la Potsdam, unde conducătorii celui de-al doilea Reich, în frunte cu Wilhelm al II-lea, precum și cei ai Austro-Ungariei, au decis conținutul ultimatumului înaintat Serbiei, conținut definitivat la 14 iulie 1914, într-un alt Consiliu de Coroană. Ultimatumul a fost înaintat Serbiei la 23 iulie 1914. În ciuda clauzelor sale extrem de dure, guvernul sârb a dat un răspuns moderat, acceptându-le pe toate, cu excepția celei care viza acceptarea de către guvernul sârb a poliției austro-ungare pe teritoriul sârb, în vederea urmăririi, identificării și prinderii celor vinovați de acțiuni „subversive” împotriva Austro-Ungariei. În pofida răspunsului, care semăna mai mult cu o capitulare a Serbiei – și aceasta în situația în care Rusia îi oferise sprijin necondiționat – Austro-Ungaria, împinsă de la spate de Germania, refuză orice reglementare diplomatică a crizei, declarând, la 28 iulie 1914, război, guvernului de la Belgrad. Cei doi șefi de guverne, von Berchtold și, respectiv, contele Tisza, urmăreau, ca și Hitler în septembrie 1939, „ca războiul să fie unul

¹⁹ Jaques de Launay, *Mari decizii ale celui de-al Doilea război mondial*, Editura Științifică și Enciclopedică, vol. I, București, 1988, p. 35.

²⁰ Pierre Renouvin, *op. cit.*, p. 15.

Respect pentru oameni și cărti de proporții locale”²¹. Nu vor fi necesare decât câteva zile pentru a-și da seama că s-au înșelat, și că se aflau în postura deloc comodă de a fi aprins vâlvătaia ce le va distruga, până la urmă, înseși imperiile lor.

Conflictul s-ar fi declanșat, însă, și fără ultimatumul trufaș, imoral în cel mai înalt grad, al Austro-Ungariei, deoarece „aspectul cu adevărat uluitor al izbucnirii Primului Război Mondial nu este faptul că o criză mai simplă decât altele care fuseseră rezolvate a dus în cele din urmă la declanșarea catastrofei planetare, ci că a durat atât de mult până s-a aprins scânteia”²².

Declarația de război a Austro-Ungariei, adresată Serbiei, a obligat marile puteri europene să ia decizii tranșante, de mobilizare generală, făcând inutilă orice speranță că un război general ar mai putea fi evitat. La începutul lunii august 1914 au urmat succesive declarații de război: Germania declară război Rusiei la 1 august, iar la 3 august, Franței. La 4 august Imperiul britanic declară război Germaniei, pentru ca la 6 august Austro-Ungaria să declare război Rusiei. Tot pe 6 august 1914 Serbia declară război Germaniei, pe 7 august același lucru îl face și Muntenegru. Peste câteva zile, la 11 august 1914, Franța și Anglia declară, și ele, război, Austro-Ungariei. La începutul războiului, în 6 septembrie 1914, vecina din sud a României, Bulgaria, încheie un tratat de alianță cu Austro-Ungaria și Germania, alianță de mult pregătită, iar în 1915 intră în război. Vor urma, la 1-3 noiembrie 1914, declarațiile de război ale statelor membre ale Antantei (Rusia, Anglia, Serbia, Franța) adresate Turciei, al cărei sultan, Mohamed al V-lea, crezându-se în plin ev mediu, își chema poporul la Jihad!

Nimeni, niciunul dintre conducătorii statelor care au intrat în conflict nu credea că războiul început ar fi putut dura mai mult de câteva luni. Statul Major austro-ungar, în ton cu arogență diplomației vienezo-budapestane, aprecia că îi vor fi necesare doar 3 (trei) săptămâni pentru a zdobi Serbia! Vor reuși să o înfrângă nu în 3 săptămâni, ci în 2 ani, și aceasta după ce vor suferi înfrângeri severe, repetitive, și doar pentru că vor fi ajutați de germani și bulgari. La fel, germanii erau siguri că în cel mult 4 – 5 luni vor reuși să anihileze armata franceză, conform planului Schlieffen (elaborat de feldmareșalul Moltke, care urmărea

²¹ Barbara Jelavich, *Istoria Balcanilor. Secolul al XX-lea*, vol. II, Institutul European, Iași, 2000, p. 109.

²² Henry Kissinger, *op. cit.* p. 173.